

purpose of such museums is to acquaint visitors (tourists) with the culture, traditions and way of life of the peoples of the world. Museum practices allow to recreate the traditional folk environment. At the same time, visitors are involved in various activities. «Immersion» in another culture is provided by living in traditional housing and participating in traditional rituals, entertainment, role-playing games. The variety of existing models of museums opens up great opportunities in determining the optimal form and strategy of development, and to make the museum world of Ukraine even more multifaceted. Ethnographic museums and objects should become part of tourist destinations.

Key words: museum, open-air museum, museum practices, tourism, leisure.

Надійшла до редакції 2.11.2021 р.

УДК 304:316.35+352:338.48

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СПАДЩИНИ ЗАМКУ «КРАСНОДВІР» – ВІД РУЇНИ ДО ТЕАТРУ ЇЖІ

Плитус Олександра Семенівна – кандидат історичних наук,
викладач ВСП «Надвірнянський фаховий коледж НТУ» м. Надвірна
<https://orcid.org/0000-003-1919-6835>
diakyrlesia@gmail.com

Гринішак Володимир Юрійович – директор ГО «Надвірнянський
туристично-інформаційний центр», м. Надвірна
<https://orcid.org/0000-0002-3688-0885>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v39i.502>
v.hrynishak@gmail.com

Розглянуто можливості використання різних форм і методів збереження та популяризації культурної спадщини в умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні (на прикладі досвіду м. Надвірна Івано-Франківської обл.). Проаналізовано перші кроки, завдяки яким руїни раніше невідомого середньовічного Надвірнянського замку «Краснодвір» поступово стають своєрідним «магнітом» для туристів і створюють реальні перспективи для економічного та соціального розвитку регіону. Відображено приклади співпраці громадської організації з місцевою владою щодо участі у грантових програмах і залучення коштів європейських фондів для збереження культурної спадщини.

Ключові слова: культурна спадщина, Надвірна, Надвірнянський замок, Краснодвір, театр їжі.

Актуальність проблеми. Головною причиною багатьох проблем, які виникають в Україні, є брак компетентного управління, не виняток і сфера культури, а особливо збереження культурної спадщини. Пам'ятки руйнуються, замки заростають бур'янами, костели вже без дахів і території деградують. Рациональне використання та інвестиції у місцеву культурну спадщину набуло значної актуальності в Україні за останні роки через незадовільний стан пам'яток та потребу значних капітальних вкладень у їх збереження. У 2014 р. в Україні розпочалася адміністративно-територіальна реформа, суть якої полягає в децентралізації, яка передбачає створення умов для формування ефективної, відповідальної місцевої влади, здатної забезпечити комфортне та безпечне середовище для проживання людей по всій території України [8]. Відповідно чимало питань, зокрема і збереження культурної спадщини, перейшли до сфери впливу органів місцевого самоврядування. Тому звернення до культурної спадщини й виявлення її економічного потенціалу може стати новим ресурсом для зростання приватних і муніципальних доходів. Але громади, визначаючи пріоритети фінансування, культурну спадщину фінансують за залишковим принципом.

Неуважне ставлення до проблем культурного розвитку призвело до виникнення так званого феномену культурної пастки, в яку потрапили стратегії модернізації українського суспільства. Зміст цього феномену полягає в тому, що без уваги до змін у культурній сфері неможливі успішні трансформації в суспільстві [1].

1 лютого 2016 р. затверджено розпорядження Кабінету Міністрів України № 119-р. «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ», в основу якої покладено результати дослідження стану розвитку української культури, проведеного державними та недержавними інституціями, міжнародними організаціями й незалежними експертами. Вперше сформульовано завдання на довгострокову перспективу та визначено необхідні першочергові кроки щодо їх виконання [7]. Серед основних принципів визначено децентралізацію менеджменту культури – передачу повноважень громадам разом із передачею відповідальності за виконання загальнодержавних і місцевих стратегічних завдань у сфері суспільно-культурного розвитку. А однією зі стратегічних цілей є реформування системи управління культурою, зокрема передача повноважень та ресурсів разом із відповідальністю на місця.

Таким чином, органи місцевого самоврядування й населення територіальних громад отримали більше можливостей для самореалізації і пошуку шляхів свого розвитку. Тепер кожній громаді доводиться визначати, в якому напрямку рухатися і які конкретні кроки зробити для того, щоб не лише зберегти громаду, але й зробити її успішною і процвітаючою. Як свідчить досвід, окремі громади, проводячи оптимізацію закладів культури, згортають бібліотеки, будинки культури та інші установи культурної сфери, вважаючи їх нерентабельними і непотрібними. Часто громадами ігнорується наявність на їхній території природних, архітектурних чи інших пам'яток культурної спадщини, які при належному підході, могли б стати не лише «родзинкою» громади, але й принести економічні і соціальні дивіденди.

Можна виділити ключові проблеми з управлінням культурною спадщиною в громадах:

1. Відсутність або розпорошеність відповідальності – не визначено, хто за що відповідає, і чи є взагалі суб'єкт відповідальності за культурну спадщину (типовими є громади, де питання культурної спадщини передані на обласний рівень, і в громаді немає жодного службовця, до посадових обов'язків якого входить сфера культурної спадщини).

2. Сприйняття управління як виключно контролю та розподілу фінансування – стан, коли службовці розуміють свої функції виключно як примушування, накладання штрафів та виділення фінансування на ті чи інші роботи. Інформування, співфінансування, взаємодія тощо – відсутні в арсеналі інструментів таких управлінь.

3. Закритість, кумівство та nepотизм – робота з певними об'єктами та певними зацікавленими сторонами, відсутність взаємодії або навіть відкриті конфлікти з іншими. Наявність певного дружнього кола, закритого до громадськості та інших сторін, часто суто експертного товариства.

4. Погане володіння інформацією та фактажем – нерідко громади не володіють інформацією про свою спадщину, – не лише про її кількість чи фізичний стан, а й, особливо, про плани, наявну документацію, наявні концепції використання тощо.

5. Нерозуміння множинності підходів – реконструкція та використання пам'яток, способи роботи з культурною спадщиною, – нерідко відповідальні за цей напрям у місцевій владі мають свої переконання, яким чином мають бути організовані ці процеси, водночас забувають або не володіють компетентностями щодо оцінювання інших, альтернативних підходів, і не проводять відкритих дискусійних зустрічей із заінтересованими сторонами для пошуку найоптимальнішого рішення.

6. Неефективність або відсутність процесів – нерідко громади не мають реєстрів спадщини, вони ведуться в окремому документі, процесу виявлення нової спадщини не існує як такого. Навіть коли процеси є, вони не автоматизовані, не прозорі й не постійні (процеси запускаються, лише коли є час та можливість).

7. Перекладання відповідальності суто на органи влади – мешканці нерідко асоціюють культурну спадщину суто з відповідальністю місцевої влади, водночас забувають або й не знають про наявність різних власників, власну відповідальність за свою нерухомість. Місцева влада майже не проводить роз'яснень із мешканцями щодо цієї ситуації, перебираючи на себе невластиві функції (наприклад, коли громада очікує, що про реставрацію всіх пам'яток архітектури має подбати лише влада) та розвиваючи патерналізм. Цей короткий та неповний список дає уявлення про важливість ефективного управління культурною спадщиною. Спадщина, її стан, відповідальне поводження зі спадщиною викликають емоційну реакцію мешканців громади, призводить до конфліктних ситуацій та спричиняє інформаційні атаки у разі неналежного поводження зі спадщиною. Саме ефективне управління культурною спадщиною допомагає уникненню подібних ситуацій [14].

Із серпня 2018 до березня 2019 рр. ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи» за співфінансування Посольства Великої Британії в Україні реалізовувало проект «Коаліція організацій громадянського суспільства України для підтримки громад зі спадщиною», метою якого є об'єднання зусиль, розбудова партнерства, налагодження професійних зв'язків та розширення можливостей для українських організацій громадянського суспільства, що працюють у сферах спадщини та місцевого розвитку задля вдосконалення національної політики, забезпечення належного інструментарію реформ децентралізації та ефективної підтримки спроможності об'єднаних територіальних громад зберігати їх культурну та природну спадщину та використовувати її економічний потенціал.

Одним із результатів проекту стала підготовка документу «Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною й природною спадщиною в Україні», станом на 1 жовтня 2018 р., в якому: подано загальну характеристику законодавства України щодо управління та використання спадщини; охарактеризовано систему національного управління спадщиною, розподіл повноважень між відповідними органами влади, адміністративних послуг, що надаються у сфері культурної та природної спадщини, наявності та якості регулювань щодо дозвільно-погоджувальних процедур у сфері спадщини; розглянуто питання законодавчого врегулювання оцінки та моніторингу як органічної складової управління

спадщиною; наведено узагальнені алгоритми та аналіз основних дозвоільно-погоджувальних процедур, пов'язаних з управлінням та використанням спадщини [2].

Результати глибокого аналізу сучасної законодавчої бази і названого вище документа, використано при розробці основних кроків, завдяки яким руїни невідомого середньовічного замку «Краснодвір» (далі – замок Краснодвір) у м. Надвірна Івано-Франківської обл. і є однією з найдавніших фортець Галицької Гуцульщини, поступово стане своєрідним магнітом міста, зробить його привабливим для туристів і створить реальні перспективи для економічного та соціального розвитку регіону.

Огляд останніх публікацій. Питання наукового вивчення замку у Надвірні залишається особливо актуальним, оскільки за період існування споруди мало хто з дослідників цікавився нею, особливо з позицій історико-туристичного аналізу. Окремі дослідницькі аспекти вивчення замку знайшли своє відображення у невеликих працях істориків Р. Гандзюка [3], М. Кугутяка, П. Сіреджука [11, 12], П. Левицького [5], М. Максимюка, І. Лисого, З. Федунківа [14], О. Зварчука, археологів І. Кочкіна, В. Романця, кастеолога М. Рожка й ін.

Метою даної статті є поширення досвіду впровадження нових форм реалізації практики щодо ревіталізації замку Краснодвір на загальнонаціональний та міжнародний рівні.

Як свідчать історичні дослідження на території Надвірної та її околиць в різні часи існувало три замки. Український археолог Я. Пастернак, проводячи розкопки 1934 р., виявив на території міста залишки укріпленого валами і ровами городища. Датується воно Х-ХІІІ ст. У 1960 р. ці дані підтвердив О. Ратич, 1962 р. – О. Раппопорт, 1979 – 1980 рр. – завідувач відділу археології Івано-Франківського краєзнавчого музею Б. Томенчук. Городище розташоване на північно-західній околиці Надвірної, на високому відрозі гори Городище на лівому березі р. Бистриці [3; 18]. Замок був дерев'яним і тому до наших днів не зберігся.

На межі Надвірної та с. Пнів знаходиться ще один замок-фортеця, який називають Пнівським. Саме з ним пов'язували походження назви міста. Д-р іст. н., акад. В. Грабовецький так писав з цього приводу: «Наприкінці ХV ст. Пнівським маєтком заволодів шляхетський рід Куропатвів. Для опори своєї влади вони збудували замок-фортецю. Разом із територією, що прилягала до нього, він складав приватно-шляхетський двір, де проживала двірська служба і при замковій поселенці, підневільні ремісники, дрібні торговці, слуги. З метою збільшення доходів магнати Куропатви відвели частину території під містечко, яке вперше в письмових актах датується від 1595 р. Воно отримало назву Надвірна, тобто поселення на дворі» [4; 36].

Польський письменник І. Ступницький висунув іншу версію: «Назва Надвірна походить від особистої надвірної служби Потоцьких, яка в замку, напевне, Пнівським, не мала місця, залишилась осаджена біля нього в присадибних будинках, з яких згодом містечко постало» [15; 78]. Слід зазначити, що обидві версії походження назви міста викликають сумнів, оскільки знаходиться замок на відстані 2-3 км від Надвірної і дивним було б селитися на такій далекій відстані, коли зовсім поруч було вже обжите поселення Краснодвір (Надвірна).

Першим версію походження назви міста саме від Надвірнянського замку висловив місцевий учитель історії П. Левицький ще у 1996 р. Він писав: «...Наприкінці ХІV – початку ХV ст., правдоподібно Потоцьким, був вибудований замок, від якого і почалася Надвірна. У ХVІ ст., коли зміцнюються родинні зв'язки Потоцьких і Куропатвів, Надвірна із замком переходить до Куропатвів [5]. Цієї ж думки дотримується й львівський історик П. Сіреджук, який стверджує, що магнат Куропатва на межі свого маєтку з Делятинським побудував митницю, яку «із-за величності красивої архітектури назвали красним двором. Згодом недалеко стали з'являтися перші хати обслуговуючого персоналу, а потім і ремісників навколишніх сіл, що прибували сюди збувати свої товари. Так почало складатися безіменне поселення, котре згодом від красиво збудованого будинку-митниці і її двору стало називатися Краснодвір» [11]. На підтвердження цієї версії П. Сіреджук наводить уривок із привілею, виданого 23 січня 1578 р. польським королем С. Баторієм, в якому йшлося про те, що король «для містечка, названого Краснодвір, і новоосаженного на ґрунті с. Пнів власті військового галицького – Куропатви, його мешканцям своєю королівською ласкою дозволяє для щасливого примноження і зростання у цьому місці два щорічні ярмарки, або базари» [12]. Найбільшою вадою замку Краснодвір було його спорудження на невеликому підвищенні, а це, звісно, не сприяло обороноздатності. Деякі історики вважають даний факт підтвердженням версії про те, що замок був не оборонною спорудою, а митницею. У серпні 1589 р., як свідчать документи, замок був зруйнований татарськими загонами. Ймовірно, саме після цього М. Куропатва, дбаючи про власну безпеку, наприкінці ХVІ ст. почав споруджувати надійніше укріплення – Пнівський замок. А мури замку Краснодвір були пізніше розібрані місцевим населенням для будівництва інших споруд.

Частково вціліла лише одна вежа і, з часом, про існування замку в центрі Надвірної забули навіть місцеві мешканці. У 2007 та 2009 рр. здійснено ще спроби відродити інтерес до замку і провести археологічні розкопки. Роботами у 2007 р. керував В. Романець, директор дочірнього підприємства

«Культурна спадщина Прикарпаття», а копали замок студенти Інституту археології Львівського університету. Вдалося встановити межі комплексу, віднайти залишки трьох веж із XVIII ст. (одна збереглася лише в підземній частині, а інша, розташована під будинками, має навіть фрагменти стін). При розкопках знайдені австро-угорські монети, бита порцеляна та шматки керамічного посуду.

У 2009 р. розкопки здійснювали студенти-історики під керівництвом І. Кочкіна, ст. викл. кафедри етнології і археології Інституту історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Знайдено і опрацьовано 279 знахідок. У звіті археологів зазначено: «Проведені у 2009 р. дослідження показали наукову привабливість досліджуваного об'єкта. У шурфі № 4 зафіксовано сліди розібраної оборонної стіни (куртини), яка захищала замкову територію з південно-східного боку. У тому ж шурфі на глибині 1,6-1,8 м. знайдено срібну монету (солід) шведського короля Г. Адольфа, карбовану у прибалтійських провінціях Швеції у 1621-1632 рр. Цей факт дозволяє вважати, що у той час замок уже існував» [6; 9].

Проте глобальних наслідків як для дослідження історії таємничого замку Краснодвір, так і для його збереження та консервації, ці роботи не мали. Станом на квітень 2020 р., колись величний «красний двір» перетворився на зарослу бур'янами, захаращену сміттям, забуту Богом і людьми територію. Замок не занесений до жодних реєстрів архітектурних чи культурних пам'яток і становив інтерес (та, певною мірою, і небезпеку) хіба для місцевих хлопчаків чи безхатьків. Лише у 2014 р. при затвердженні «Історико-архітектурного опорного плану м. Надвірна рекомендовано взяти на облік пам'ятку під назвою «Руїни північно-східної вежі замку, XVII-XIX ст.». Проте реальних кроків у цьому напрямі зроблено не було. Стан території замку Краснодвір до початку діяльності щодо його ревіталізації відображено на рисунку 1.

Рисунок 1. – Територія замку Краснодвір (станом на 2019 р.)

Ситуація почала кардинально змінюватись у квітні 2020 р. з ініціативи директора громадської організації «Надвірнянський туристично-інформаційний центр» В. Гринішака. 21 квітня 2020 р. у соціальній мережі Facebook розміщено заклик до мешканців міста долучитись до реалізації проекту «Інтерпретація спадщини замку Краснодвір: стратегія, план та візія». Це перший проект, метою якого стало об'єднання громади Надвірної навколо створення центру інтерпретації історії міста задля створення конкурентоспроможного культурного та туристичного продукту. Партнерами проекту стали Надвірнянська міська рада, відділ культури, молоді та спорту Надвірнянської РДА та фонд ReHERIT «Спільна відповідальність за спільну спадщину». Проект реалізувався завдяки фінансовій допомозі Європейського Союзу в рамках програми міні-грантів проекту ReHERIT.

На цей заклик відгукнулись 84 небайдужі надвірнянці, об'єднаних у 9 фокус-груп, учасники яких на своїх засіданнях у травні 2020 р. висловили думки щодо бачення майбутнього замку Краснодвір. І, як підсумок, у червні 2020 р. – відбулася стратегічна сесія щодо розробки стратегії збереження спадщини замку Краснодвір. Саме на цій сесії, після консультації з експертами, ухвалено рішення щодо кінцевої мети діяльності – створення «Театру їжі замку Краснодвір».

У рамках проекту вдалося об'єднати громаду м. Надвірна навколо вирішення питання виведення деградованої території парку довкола залишків замку XIV ст. Краснодвір із занедбаного стану і перетворення її на унікальний, привабливий туристичний продукт.

Команда проактивних школярів, студентів, громадських діячів, посадовців, депутатів, підприємців та фахівців розробили «Стратегію розвитку території замку Краснодвір на 2020-2026 рр.», прийняту рішенням сесії Надвірнянської міської ради у вересні 2020 р. Ключова візія Стратегії: «Ми пропонуємо пережити та надихнутись історією м. Надвірна в «Театрі їжі замку Краснодвір», створити досвід та емоції

довкола спадщини м. Надвірна. Ми прагнемо бути вірними фактам, справжній історії та автентичності замку Красnodвір. Ми не перебільшуємо і не вигадуємо історії заради розваг. Натомість, за допомогою ретельного дослідження відокремлюємо факти від художньої літератури та розповідаємо захоплюючу правду. Дотримуємося найвищих стандартів у всій своїй роботі, від послуг, які надаємо відвідувачам, до заходів із збереження. Ми творимо відповідально, творчо, використовуючи найефективніші методи та засоби. Хочемо, щоб кожен досвід був яскравим, живим та незабутнім, який викликає емоції, а також стимулює розум. Ми хочемо надихати» [13; 5]. Згідно Стратегії прибуток соціального підприємства «Театр їжі замку Красnodвір» буде використовуватись виключно для дослідження історії міста.

У багатьох «непосвячених» часто виникає питання: чому саме театр їжі? І чи не хочуть активісти перетворити культурну пам'ятку на черговий заклад харчування?

Справа в тому, що Надвірна, крім архітектурної, має також свою унікальну гастрономічну спадщину. Ще з давніх часів корінні надвірнянці, або як їх називають «флеку» («фляки»), славилися на всю Галичину як неперевершені кулінари. Особливою популярністю користувалася домашня випічка (так звані «флєцкі пляцки») і вироби з м'яса. Надвірнянські масарі (м'ясники) різали худобу і виготовляли для панів різноманітні м'ясні смаколики, а в рахунок оплати часто отримували нутрощі тварин (фляки), які вичищали і вимивали в місцевій річечці, що дотепер носить неофіційну назву Флякомойка. Саме звідси й пішла назва корінного українського населення Надвірної. Рецепти приготування плячків, флячків та інших м'ясних виробів трималися в секреті і передавалися від покоління до покоління тільки в межах однієї родини. Навіть якщо і вдавалося якусь «добру» газдиню умовити поділитися рецептом, то вона все одно розповідала не все, щоб ніхто не міг виготовити таку страву, як у неї. Саме це унікальне гастрономічне мистецтво надвірнянців лягло в основу задуму створення театру їжі.

Розробники Стратегії розвитку території замку Красnodвір на 2020-2026 рр. прагнуть створити унікальний для України культурний продукт, який об'єднає в собі споконвічне притаманне людині прагнення до «хліба і видовищ». Людина, що потрапить до візит-центру зможе отримати інформацію про історію міста, придбати сувенірну продукцію і лише через підземний перехід потрапити безпосередньо до театру їжі, де в театралізованій формі їй буде надана можливість скуштувати шедеври автентичного кулінарного мистецтва місцевих майстрів.

Таким чином, у рамках проекту «Інтерпретація спадщини замку Красnodвір: стратегія, план та візія»:

1) розроблено чіткий і послідовний план дій щодо збереження та популяризації культурної спадщини міста, який знайшов своє відображення у «Стратегії розвитку території замку Красnodвір на 2020-2026 рр»;

2) проведено розчистку території від чагарників та кущів, прибрано сміття;

3) розпочато археологічні дослідження території між вежею та майбутнім візит-центром за участю волонтерів, учнів шкіл міста та студентів ДВНЗ «Прикарпатського НУ ім. В. Стефаника (під час розкопок знайдено понад 20 артефактів);

4) завершено та проаналізовано перший етап георадарних досліджень, під час яких виявлено підземні аномалії на 22 профілях, що може свідчити про можливу наявність підземних приміщень та ходів;

5) командою проекту та архітекторами розроблено візуалізацію майбутнього «Театру їжі замку Красnodвір» базуючись на унікальній спадщині міста Надвірна та візит-центру, які будуть з'єднані між собою підземним переходом (рис. 2);

Рисунок 2. – Візуалізація «Театру їжі замку Красnodвір»

6) розроблено і проведено унікальну для України двогодинну театралізовану екскурсію м. Надвірна за участю п'яти акторів.

Але найважливішим результатом цього проекту є команда із 20 учасників, серед яких студенти, громадські діячі, посадовці, депутати, підприємці та фахівці, які 26.11.2020 р. стали засновниками «Клубу замку Красnodвір» і проголосили своєю метою об'єднати ідеї, думки, ресурси та можливості для реалізації «Стратегії розвитку території замку Красnodвір на 2020-2026 рр.».

Розпочаті в рамках проекту активності, дали змогу реалізувати ще три інші проекти та наблизитися до створення унікального для всієї України туристично-культурного продукту «Театр їжі замку Краснодвір». Фактично у 2020 р. громада отримала креативний культурний продукт та неймовірно цікаву мистецьку локацію – замок Краснодвір, яку вперше залучено до святкування 431-ї річниці Надвірної.

Зокрема, у вересні 2020 р. було реалізовано проект «Надвірнянський замок «Краснодвір»: промоція через мистецтво», за співфінансування Національного Фонду на підтримку демократії (NED). Основною метою проекту є залучення творчої громадськості міста до промоції Надвірнянського замку «Краснодвір». У рамках заходів проекту продовжено очищення території замку від побутового сміття, мурів замку від чагарників та дерев, проведено концерт естрадно-духового оркестру Надвірнянського районного будинку культури, створено промоційний ролик та відеокліп, а також видано буклет.

У цей же період реалізовано ще один цікавий проект у рамках Програми підтримки ініціатив місцевих карпатських громад (Сврорегіон Карпати-Україна) – «Ревіталізація замку Краснодвір: створення центру інтерпретації історії м. Надвірна». В межах проекту відбулася низка важливих активностей. Зокрема:

1) розроблено архітектурний план візит-центру замку Краснодвір;

2) здійснено дослідження розчинів, у висновках яких зазначено: «Наявність в історичних будівлях чи їх руїнах будівельних розчинів з високою будівельною культурою є ознакою раннього періоду побудови споруди, тому що після татарської навали почався загальний занепад і рівень будівельної технології X – XIII ст. не відродився... Залишки мурування, яке ми обстежили, не можуть бути пізнішими XIV століття» [9; 9-10].

3) виготовлено проект консервації руїн вежі, в якому визначено, що першочергово «необхідні термінові консерваційні протиаварійні роботи для припинення руйнівних процесів: влаштування захисного шару спеціального розчину; впорядкування території навкруги вежі – влаштування ухилу від стін, видалення рослинності» [10; 2], а також розписано конкретні заходи щодо консервації;

4) відбувся пленер для художників Прикарпаття і аукціон картин, гроші отримані на якому пішли на реалізацію наступного проекту;

5) проведено освітлення території та встановлено камеру відеоспостереження;

6) підготовлено костюми для проведення театралізованої екскурсії в осінньо-зимовий період.

Проект «Ревіталізація замку Краснодвір: створення центру інтерпретації історії м. Надвірна» продемонстрував високий рівень активності громади та зацікавленість мешканців в порятунку спадщини міста. Резонанс та рух довкола проекту став дуже потужним, його команда знайшла багато ідей, думок та можливостей далі розвивати активну діяльність щодо збереження та популяризації історичної спадщини замку Краснодвір, що стало поштовхом до більш інтенсивного використання культурного надбання міста в інтересах громади.

У результаті діяльності активістів впродовж 2020 р. святкування чергового дня народження міста у вересні 2021 р. повністю відбувалося навколо замку. В цей час за співфінансування Українського культурного фонду та Надвірнянської міської ради реалізовано ще один проект – «Мистецька резиденція замку Краснодвір», метою якого стали: розвиток мистецьких здібностей, екологічне виховання дітей та створення розуміння необхідності збереження культурної спадщини шляхом проведення мистецької резиденції на замку Краснодвір. У рамках проекту на території замку проведено художній пленер для дітей Надвірнянської громади, Рівненської та Луганської обл. Завдання проекту – покращення мистецьких навичок, освіти та толерантності дітей та налагодження культурної співпраці між регіонами України, створення умов для переосмислення та формування цінності спадщини замку Краснодвір молоддю м. Надвірна, були повністю виконані.

Також вперше біля замку проведено лицарський турнір на кубок замку, в якому взяли участь клуби історичної реконструкції «Баннерет» (м. Івано-Франківськ), «Чорна Галич» (м. Львів), «Меч Галрони» (м. Надвірна) та лучники з м. Тернопіль. 14.10.2021 р. до Дня захисників Вітчизни проведено перший дитячий лицарський турнір «Великий княжич», в якому за кубок замку змагалося 8 команд по 6 учасників у кожній.

Ще одним свідченням ефективності діяльності щодо збереження спадщини є той факт, що проект «Театр замку Краснодвір: інтерпретація спадщини м. Надвірна» Надвірнянської громади обраний фіналістом всеукраїнського телевізійного конкурсу «Наша громада», який проводили телеканали ICTV та СТБ.

Одним із важливих чинників популяризації замку Краснодвір є потужна промоційна кампанія. Впродовж травня 2020 – жовтня 2021 рр. із цією метою: видано інформаційну брошуру; виготовлено сувенірну продукцію: паперові сумки, еко-торби, олівці, магніти, захисні маски; виготовлено 6 відеороликів про заходи проектів, знято 14 сюжетів та 2 кліпи; інформація про замок Краснодвір транслювалася на 7 телеканалах, у тому числі 2 відео сюжети на телеканалах СТБ та ICTV.

22.10.2021 р. Форумом у м. Надвірна розпочався новий проект «Волонтерська лабораторія заради порятунку спадщини замку Краснодвір», що фінансується Національним Фондом на підтримку демократії NED (США), рамках якого буде споруджено дерев'яний кран за середньовічними кресленнями (він буде єдиним в Україні), також буде виготовлена Стратегічна оцінка проекту детального плану території та ескізний проект підземного переходу між візит центром та Театром.

Таким чином, фактично лише за рік потужної спільної діяльності ГО «Надвірнянський туристично-інформаційний центр», учасників «Клубу замку Краснодвір», місцевої влади та небайдужих мешканців Надвірнянської територіальної громади нікому невідомі, занедбані і закинуті руїни замку в самому центрі Надвірної перетворилися на своєрідний бренд міста. Реальні зміни раніше занедбаної територія навколо замку відображено на рисунку 3.

Активісти переконані, що в майбутньому Театр їжі замку Краснодвір стане унікальним культурним продуктом, який приваблюватиме туристів не лише з України, але і з європейських країн, генеруватиме прибуток, що використовуватиметься для продовження історичних та археологічних досліджень. Для досягнення такого результату, на нашу думку, необхідні наступні чинники:

1. Лідер (ініціатор), здатний взяти на себе відповідальність. Унікальна ідея та дружна команда, готова вчитися і працювати.
 2. Чіткий план дій і бачення кінцевого результату.
 3. Тісна співпраця та здатність до взаємодії між експертами, владою, бізнесом і громадою.
 4. Бажання і небайдужість громади.
- Постійний моніторинг індикаторів результативності як показників ефективності діяльності.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми формування державної культурної політики. Аналітична записка / Нац. ін.-т стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-problemi-formuvannya-derzhavnoi-kulturnoi-politiki> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні / підготовлено експертами Всеукраїнської Мережі ОГС для підтримки громад зі спадщиною під заг. ред. К. Рубановського. Івано-Франківськ, 2018. URL: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf
3. Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. Від найдавніших часів до наших днів. Івано-Франківськ : Сіверсія, 1999. 276 с.
4. Грабовецький В. Гуцульщина XII-XIX століть. Львів, 1982. 151 с.
5. Левицький П. Найважча загадка Надвірної. *Народна воля*. 1996. 27 верес. С. 3.
6. Науковий звіт про дослідження міського замку у м. Надвірна у 2009 р. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2009. 20 с.
7. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: Розпорядження КМУ України від 1 лют., 2016 р. № 119-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/248862610> (дата звернення: 15.10.2021).
8. Реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади – Реанімаційний Пакет Реформ. URL: <https://rpr.org.ua/groups-rpr/04detsentralizatsiya/> (дата звернення: 16.10.2021).
9. Руїни північно-східної вежі замку XVII-XIX ст. у м. Надвірна Івано-Франківської обл.: науково-технологічне обстеження руїн Вежі / Український держ. ін-т культурної спадщини; виконавець дослідження Стріленко Ю. В., технолог – реставратор, с. н. с. Надвірна, 2021. 10 с.
10. Руїни північно-східної вежі Замку XVII-XIX ст. у м. Надвірна Івано-Франківської обл.: технологія консерваційних протиаварійних робіт на муруванні Вежі / Український держ. ін-т культурної спадщини; викон. дослідження Стріленко Ю. В., технолог – реставратор, с. н. с. Надвірна, 2021. 5 с.
11. Сіреджук П. Виникнення Надвірної. *Народна воля*. 1999. 16 лют.

12. Сіреджук П. Надвірна: звідкіля і коли з'явилася. *Галичина*. 1999. 10 квіт.
13. Стратегія розвитку замку Кrasnodvir на 2020-2026 рр. Затверджена рішенням 44 сесії Надвірнянської міської ради від 28 вересня 2018 р. № 1943-44/2020 / ГО «Надвірнянський туристично-інформаційний центр»; Надвірнянська міська рада. Надвірна, 2020. 10 с.
14. Управління місцевою культурною спадщиною. Рекомендації для територіальних громад. URL: <https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/Rekomendatsii-Upravlinnya-mistsevoyu-KS.pdf?fbclid=IwAR2pZoFWVCaHqAlB0LrYBJawMgsuMmn0d7Xt9itRr3Y-M0SHeiWsjjZnw0> (дата звернення: 16.10.2021).
15. Федунків З. Б. Еволюція оборонних укріплень бастионних регулярних замків Західної України. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2016. Вип. 43 (1). С. 332-342.
16. Stupnicki H. Galicja pod wzgledem topograficzno-geograficzno-historycznym. Lwow, 1896. S. 78.

References

1. Aktualni problemy formuvannia derzhavnoi kulturnoi polityky. Analitychna zapyska / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-problemi-formuvannya-derzhavnoi-kulturnoi-politiki> (data zvernennia: 15.10.2021).
2. Analiz problem u zakonodavchomu rehuliuванні zberezhenia ta upravlinnia kulturnoiu ta pryrodnoi spadshchynoiu v Ukraini / pidgotovleno ekspertamy Vseukrainskoi Merezhi OHS dlia pidtrymky hromad zi spadshchynoiu pid zah. red. Kyryla Rubanovskoho. Ivano-Frankivsk, 2018. URL: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf
3. Handziuk R. Nadvirna. Istorychni narys. Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv. Ivano-Frankivsk: Siversiia, 1999. 276 s.
4. Hrabovetskyi V. Hutsulshchyna XII-XIX stolit. Lviv, 1982. 151 s.
5. Levytskyi P. Naivazhcha zahadka Nadvirnoi. Narodna volia. 1996. 27 veresnia. S.3.
6. Naukovyi zvit pro doslidzhennia miskoho zamku u m. Nadvirna u 2009 rotsi / Prykarpatskyi natsionalnyi universytet im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 2009. 20 s.
7. Pro skhvalennia Dovhostrokovoi stratehii rozvytku ukrainskoi kultury - stratehii reform: Rozporiadzhennia KM Ukrainy vid 1 liutoho 2016 r. № 119-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610> (data zvernennia: 15.10.2021).
8. Reforma mistsevoho samovriaduvannia ta detsentralizatsiia vlady – Reanimatsiinyi Paket Reform. URL: <https://rpr.org.ua/groups-rpr/04detsentralizatsiya/> (data zvernennia: 16.10.2021).
9. Ruiny pivnichno-skhidnoi vezhi zamku, XII-XIX st. u m. Nadvirna Ivano-Frankivskoi obl.: naukovotekhnolohichne obstezhennia ruin Vezhi / Ukrainskyi derzhavnyi instytut kulturnoi spadshchyny; vykonavets doslidzhennia Strilenko Yu. V., tekhnoloh – restavrator, s. n. s. Nadvirna, 2021. 10 s.
10. Ruiny pivnichno-skhidnoi vezhi Zamku, KhVII-KhIX st. u m. Nadvirna Ivano-Frankivskoi oblasti: tekhnolohiia konservatsiinyi protyavariinykh robit na muruvanni Vezhi / Ukrainskyi derzhavnyi instytut kulturnoi spadshchyny; vykonavets doslidzhennia Strilenko Yu. V., tekhnoloh – restavrator, s.n.s. Nadvirna, 2021. 5 s.
11. Siredzhuk P. Vynyknennia Nadvirnoi. Narodna volia. 1999. 16 liutoho.
12. Siredzhuk P. Nadvirna: zvidkilia i koly z'iaviasia. Halychyna. 1999. 10 kvitnia.
13. Stratehiia rozvytku zamku Krasnodvir na 2020-2026 roky. Zatverdzhena rishenniam 44 sesii Nadvirnianskoi miskoi rady vid 28 veresnia 2018 roku № 1943-44/2020 / HO «Nadvirnianskyi turystychno-informatsiinyi tsentr»; Nadvirnianska miska rada. Nadvirna, 2020. 10 s.
14. Upravlinnia mistsevoi kulturnoiu spadshchynoiu. Rekomendatsii dlia terytorialnykh hromad. URL: <https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/Rekomendatsii-Upravlinnya-mistsevoyu-KS.pdf?fbclid=IwAR2pZoFWVCaHqAlB0LrYBJawMgsuMmn0d7Xt9itRr3Y-M0SHeiWsjjZnw0> (data zvernennia: 16.10.2021).
15. Fedunkiv Z. B. Evoliutsiia oboronnykh ukriplen bastionnykh rehuliarnykh zamkiv Zakhidnoi Ukrainy. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. 2016. Vyp. 43(1). S. 332-342.
16. Stupnicki H. Galicja pod wzgledem topograficzno-geograficzno-historycznym. Lwow, 1896. S. 78

THE INTERPRETATION OF THE HERITAGE OF KRASNODVIR CASTLE – FROM THE RUINS TO THE FOOD THEATRE

Plytus Oleksandra – DC of HS, teacher SSU «Nadvirna Professional College of National Transport University», Nadvirna city

Hrynishak Volodymyr – CEO NGO «Nadvirna tourist information centre», Nadvirna city

The article considers the possibilities of using different forms and methods of preservation and popularization of the cultural heritage according to the conditions of the administrative-territorial reform in Ukraine (using the example of the town of Nadvirna experience in Ivano-Frankivsk region).

We have analysed the steps due to which the ruins of the unknown medieval Krasnodvir Castle in Nadvirna have gradually become a kind of a “magnet” for tourists and have created the real prospects for the economical and social development of the region.

The examples of cooperation of the public organisation and the local authorities on participation in grant programs and attraction of European funds for preserving the cultural heritage are shown.

Key words: cultural heritage, Nadvirna, Nadvirna Castle, Krasnodvir, food theatre.

UDC 304:316.35+352:338.48

THE INTERPRETATION OF THE HERITAGE OF KRASNODVIR CASTLE – FROM THE RUINS TO THE FOOD THEATRE**Plytus Oleksandra** – DC of HS, teacher SSU «Nadvirna Professional College of National Transport University», Nadvirna city**Hrynishak Volodymyr** – CEO NGO «Nadvirna tourist information centre», Nadvirna city

The purpose of the article is the research of the possibilities of cooperation of the public organisation and the local authorities of the town of Nadvirna (Ivano-Frankivsk region) and the volunteers for revitalization of the heritage of Krasnodvir Castle and sharing the experience of implementation of the new forms of cultural practice at the national and international levels.

Research methodology. The state of the scientific historical research of Krasnodvir Castle in Nadvirna has been considered. The legislative basis for preserving the cultural heritage within the administrative-territorial reform in Ukraine has been analysed. The steps have been characterized due to which the ruins of the earlier unknown medieval castle are gradually becoming a tourist attraction and they are creating the real prospects for economical and social development of the region. The examples of cooperation of the public organization and the local authorities on participation in grant programs and attraction of European funds for preserving the cultural heritage are shown.

The results. After a year of hard work and due to the cooperation of the public organisation «Nadvirna Tourist Information Centre» and the participants of Krasnodvir Castle Club and the local authorities as well as the not indifferent residents of Nadvirna Territorial Community the unknown neglected and abandoned ruins of the castle in the centre of Nadvirna have become a kind of a town brand. The food theatre of Krasnodvir Castle will become a unique cultural product which will generate the income that will be used for the further historical and archaeological research.

Novelty. The possibilities of cooperation of all the stakeholders in preserving and popularization of the degraded cultural heritage which has become a business card of a small town are presented for the first time Prykarpattia.

The practical meaning. The experience that is shown in the article may be useful for public organisations, local authorities and for not indifferent residents of small towns and countryside in Ukraine.

Key words: cultural heritage, Nadvirna, Nadvirna Castle, Krasnodvir, Food theatre.

Надійшла до редакції 10.11.2021 р.

УДК 379.85

ПРОСТІР КУЛЬТУРИ ЯК РЕСУРС ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

Крупа Інна – викладач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
<http://orcid.org/0000-0002-3930-5552>
innuka@ukr.net

Вишневська Галина – кандидат культурології, PhD, доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський університет культури, м. Київ
<http://orcid.org/0000-0003-0923-5159>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v39i.503>
wisna23@i.ua

Розглядається розвиток і позиціонування потенційних туристичних регіонів за принципом дестинацій, які сприяють здійсненню сегментації та управлінню туристичною сферою. Встановлено, що ключовим елементом розвитку туристичної привабливості є дестинація – територія, що приваблює туриста, куди він робить свою поїздку і де проводить якийсь час. Відповідно туристичну дестинацію доцільно розуміти як сукупність туристичних ресурсів, туристичної інфраструктури, туристичних атракцій, підібраних і ув'язаних таким чином, щоб відповідати потребам і очікуванням туристів. Розглянуто роль сегментування дестинацій, що дозволить зрозуміти і задовільнити різноманітні потреби туристів, підвищити конкурентоспроможність і функціонування дестинації, формувати і розвивати позитивний імідж країни або міста. Доведено, що туристська дестинація є одним із надважливих компонентів у туристичній системі. А задля цього туристична сфера повинна знаходити нові варіанти для успішного функціонування дестинацій.

Ключові слова: туризм, культурний простір, дестинації, простір, туристичні дестинації.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. туризм став одним із пріоритетних напрямів розвитку культурної та економічної сфери більшості країн світу. Україна не є виключенням. Останніми роками в Україні зростає роль регіональних туристичних центрів за принципом дестинацій. Здійснюється розвиток нового соціокультурного середовища, у якому відбувається трансформація соціальних інститутів туризму, що змінює характер туристської діяльності. У світовій практиці організації менеджменту дестинацій (Destination Management Organisations) різних рівнів відводиться значна роль. Досягнення позитивного результату можливе за умови акумуляції зусиль в усіх напрямках туристичної діяльності.